

ettiler bezm-i çemende encümen / Câm gül süsen sürâhî bülbül anda nâyzen" diye anlatır. Nef'î Kâğıthane'yi kalabalığı, güzelliği ve hürileriyle cennete benzetir: "Maşher olmuş sahn-ı Kâğıthane dünya bundadır / Cennete dönmüş güzellerle temâşâ bundadır". Lâle Devri'nden sonra da Kâğıthane şiirin konusu olmaya devam etmiş, Hâtem, Haşmet, Sünbülzâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl (*Zenannâme* mukaddimesinde) ve Sermed gibi şairler gazel ve kasidelerinde buranın güzelliğinden bahsetmişlerdir. Servet-i Fünûn döneminde Hüseyin Suat Yalçın, Cumhuriyet devrinde de Cevdet Kudret ile İlhan Berk Kâğıthane'yi eskiye özlem duygusuyla anmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 16, s. 375; nr. 80, s. 217; Selânikî, *Târih* (İpsirli), I, 2, 3, 4; Peçuyulu İbrâhim, *Târih*, I, 155; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 482-484; Eremya Çelebi Kömürçüyan, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul* (trc. H. D. Andreasian), İstanbul 1952, s. 34-35; Silâhdar, *Târih*, II, 563; a.mlf., *Nusretnâme*, II/1, s. 225, 272, 342, 385, 399; Râşid, *Târih*, V, 305-306, 443 vd.; M. Mignot, *Histoire de l'Empire ottoman depuis son origine jusqu'à de la paix de Belgrade en 1740*, Paris 1773, IV, 254; İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 231^a-232^b; Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, tür.yer.; Subhî, *Târih*, vr. 11^a, 38^a, 90^a, 180^a, 194^a, 195^a-197^a; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 41, 252, 299-301; M. Melling, *Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore*, Paris 1819, I, tür.yer.; Vâsîf, *Târih* (İlgürel), s. 196; Şânizâde, *Târih*, II, 56-57, 216-217; Hammer (Atâ Bey), VI, 109, 355; IX, 167; Cevdet, *Târih*, I, 63-64; III, 77-78; IV, 162, 258; V, 199, 286; VI, 11, 38, 42, 220; VIII, 144, 243; IX, 7-8; Lutfî, *Târih*, IV, 62, 154; V, 4, 45; X, 89-90, 102, 112; XI, 26-91; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, s. 14-16, 571-574; Mehmed Safâ, *Delîlül-Âsitâne*, İstanbul 1331, s. 60-61, 151-153; Ahmed Refik [Altınay], *Hicrî On Birinci Asırda İstanbul Hayatı (1000-1100)*, İstanbul 1931, s. 48; a.mlf., *Hicrî On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)*, İstanbul 1930, s. 157; a.mlf., *Lâle Devri (1130-1143)*, İstanbul 1932, s. 35 vd., 77, 152; Mehmed Ziyâ, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1336, I, 7; II, 225-226; M. L. Shay, *The Ottoman Empire From 1720-1734 as Revealed in Despatches of Venetian Baili*, Urbana 1944, s. 20-22, 300; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943, I, 42, 126-127, 194, 308, 343-344; Âsaf Hâlet Çelebi, *Divan Şiirinde İstanbul*, İstanbul 1953, s. 30-31; Münir Aktepe, *Patrona İsyarı 1730*, İstanbul 1958, tür.yer.; a.mlf., "Kâğıthane'ye Dair Bazı Bilgiler", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1976, s. 335-363; Hasan Akay, *Fatih'ten Günümüze Şairlerin Gözüyle İstanbul*, İstanbul 1997, I, 278, 593, 655; Muzaffer Erdoğan, "Osmanlı Devrinde İstanbul Bahçeleri", *VD*, IV (1958), s. 149-182; Semavi Eyice, "İstanbul", *İA*, V/2, s. 1214/54, 1214/55, 1214/125 vd.; V. G., "Kâğıt", a.e., VI, 71.

MÜNİR AKTEPE

KAHHÂR

(القهار)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "yenmek, üstün gelmek, zor kullanarak istediğini yapmak" anlamındaki **kahr** kökünden mübâlağa ifade eden bir sıfat olup "yenilmeyen, yegâne kudret ve tasarruf sahibi" demektir. Dilciler ve âlimlerin hemen hepsi kahr kavramının temel mânasını "boyun eğdirip üstün gelmek" (tezlîl ve galebe) olarak belirlemişlerdir. Fahreddin er-Râzî, bu kavrama "zor kullanmak ve mecrasından çıkarmak suretiyle bir şeye boyun eğdirmek" anlamını verdikten sonra bunun zât-ı ilâhiyyeye nisbet edildiği takdirde iki şekilde düşünülebileceğini söylemiştir: Başkasını ilâhî iradenin dışında iş yapmaktan alıkoymak ve kendi iradesince hareket etmekten kişiyi men etmek (*Levâmi'u'l-beyyinât*, s. 229).

Kur'an-ı Kerim'in altı âyetinde **kahhâr**, iki yerde kâhîr ismi Allah'a, bir âyetinde de kâhîr sıfatı insanlara izâfe edilmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "khr" md.). Allah'a nisbet edilen **kahhâr** isimlerinin hepsi vâhîd isminden hemen sonra yer almıştır. Bunların dördü şirk anlayışını eleştirip tevhid inancını pekiştiren bir bağlamda zikredilmiştir (Yûsuf 12/39; er-Ra'd 13/16; Sâd 38/65; ez-Zümer 39/4), iki âyet de kıyametin kopmasını tasvir eden âyetler sırasında yer almıştır (İbrâhîm 14/48; el-Mü'min 40/16). Doksan dokuz isim listesinde bulunmayan kâhîr ismi ise tabiat varlıkları içinde müstesna bir yer tutan insan türü üzerindeki ilâhî nimet, kudret ve tasarrufu ifade eden âyetler içinde zikredilir (el-En'âm 6/18, 61). **Kahhâr** esmâ-i hüsnâ listesinin Tirmizî rivayetinde ("Da'avât", 82), kâhîr ise İbn Mâce rivayetinde ("Du'â", 10) yer almıştır.

Kahhâr ile kâhîrin kelime kalıplarını ve Kur'an'daki kullanılışlarını göz önünde bulunduran âlimler birincisinin ikincisinden daha zengin bir muhtevaya sahip olduğunu kabul etmişler, bununla birlikte iki ismi genellikle birlikte düşünmüşlerdir. Âlimler Allah'ın yegâne galip, sonsuz kudret ve tasarruf sahibi oluşunu şöyle açıklamışlardır: İlâhî hâkimiyete karşı direniş gösterenlere önce akla ve duyulara hitap eden belgeler sunmak, bu yarar sağlamadığı takdirde çeşitli âfet ve belâlarla kendilerini uyarmak ve nihayet onları ortadan kaldırmak (Zeccâc, s. 38; Ebû Abdullah el-Halîmî, I, 202; Gazzâlî, s. 86).

Fahreddin er-Râzî, **kahhâr** isminin etki alanını duyularla algılanabilen ve algılanmayan âlemleri içine alacak şekilde geniş düşünmüştür (*Levâmi'u'l-beyyinât*, s. 229-230). Abdülkâhîr el-Bağdâdî de **kahhâr** isminin İslâm inancının temelini oluşturan şirkin reddi ve tevhidin ispatı açısından büyük önem taşıdığını belirtmiştir; çünkü bu isim Seneviyye ve Mecûsîlik gibi düalist telakkilerinin yanında kulu kendi fiilinin hâlikı kabul eden Mu'tezile'ye karşı güçlü bir delil oluşturmaktadır (*el-Esmâ' ve's-şifât*, vr. 158^b).

Doksan dokuz esmâ-i hüsnâ içinde yer almamakla birlikte Kur'an'da ve hadis rivayetlerinde Allah'a nisbet edilen **gâlib** kavramı anlam açısından **kahhâr** en yakın olan bir isimdir. **Galb** (galebe) kökü bir âyet-i kerîmede, "Ben ve elçilerim mutlaka galip geleceğiz" (el-Mücâdile 58/21) ifadesiyle fiil olarak, "Allah irade ettiği her işte hükmünü icra edip galip gelendir" (Yûsuf 12/21) meâlindeki âyetinde de isim olarak zât-ı ilâhiyyeye izâfe edilmiştir. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste müslümanlara zor günler yaşatan Hendek (Ahzâb) Gazvesi'nin zaferle sona ermesi münasebetiyle Hz. Peygamber'in, içinde galebe kavramının da yer aldığı şöyle bir şükran niyazında bulunduğu ifade edilmiştir: "Allah'tan başka tanrı yoktur, O tektir. Ordusunu onurlandırdı, kuluna zafer verdi, birleşik kuvvetlere kendi kudretiyle galip geldi" (Buhârî, "Megâzî", 29; Müslim, "Zikir", 77).

Kahhâr ile esmâ-i hüsnâdan "yenilmeyen, yegâne galip" anlamındaki azîz, "her şeye gücü yeten" mânasındaki kâdir, muktedir, kavî ve metîn, ayrıca "iradesini her durumda yürüten" anlamındaki cebbâr, "mülkün sahibi ve tasarruf edeni" mânasındaki mâlikü'l-mülk isimleri arasında anlam yakınlığı ilişkisi bulunmaktadır.

Kahhâr, âlimlerin çoğunluğu tarafından kâdir ismi statüsünde düşünülmektedir. Bunun yanında **kahhâr**, "kulu kendi iradesince hareket etmekten alıkoymak" mânasınaarak fiilî isimlerden (sıfatlar) sayanlar da vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "khr" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "khr" md.; Lisânü'l-'Arab, "khr" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "khr" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "khr" md.; Buhârî, "Megâzî", 29; Müslim, "Zikir", 77; İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82; Zeccâc, *Tefsîru esmâ'illâhi'l-hüsnâ* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Beyrut 1395/1975, s. 38; Ebû Abdullah el-Halîmî, *el-Minhâc fî şu'abi'l-imân*

(nşr. Hilmi Muhammed Fûde), Beyrut 1399/1979, I, 202; İbn Fûrek, *Mücerredü Makâlât*, s. 53; Kâdî Abdülcebbâr, *el-Mugnî*, V, 207-208; XXII, 215; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-sıfât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 158^{a-b}; Kuşeyrî, *et-Tahbîr fi't-tezkîr* (nşr. İbrâhim Besyûnî), Kahire 1968, s. 39; Gazzâlî, *el-Makşadü'l-esnâ* (Fazluh), s. 86, 173-174; Fahreddin er-Râzî, *Levâmi'u'l-beyyinât* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 229-230.

BEKİR TOPALOĞLU

KÂHİN

(الكاهن)

Gizli ilimleri bildiğini
ve gaipten haber verdiğini
ileri süren kişi.

Kehanet, sezgi veya bir tür ilhamla yahut bazı işaretlerin yorumuyla ileride meydana gelecek olayları önceden görme ya da haber verme, gizli veya esrarengiz bilgiyi ortaya çıkarma işi yahut sanatı, kâhin ise bu işi yapan kişidir. Grekçe *mantis*, Latince *vates* kelimelerinin Arapça karşılığı olan kâhinin menşei tartışmalıdır. Kelimenin "ayakta durmak" anlamında *kwn* kökünden, "eğilmek" anlamında ki Akkadça *kanudan* veya "bolluk" mânâsına gelen Süryanice *kahhenden* ya da "bir mâbedin tesisi" anlamındaki *k(w)n* den geldiği ileri sürülmektedir (DBS, X, 1197; IDB, IV, 877).

Kâhin kelimesi Batı Sâmilîleri'nde bir cemaat adına kurban takdimi, ulûhiyyet nezdinde bu cemaati temsil, ulûhiyyetin emirlerinin açıklanması ve arzularının önceden bilinmesi gibi görevler üstlenen kişiyi ifade etmektedir (*El²* [Fr.], IV, 439). Dolayısıyla kâhin hem kurban takdimi, mâbedin hizmet ve muhafazası görevini hem de ulûhiyyetle cemaatin irtibatını sağlama, ulûhiyyetin planlarını anlama ve arzularını önceden bilme görevlerini kendinde toplamıştır. Bu sebeple İbrânice'de *kohen* kelimesi "din adamı" anlamı taşımakta ve bu kavram sadece Yahve inancının din adamları için değil Mısır (Tekvîn, 41/45, 50; 46/20; 47/26), Filisti (I. Samuel, 6/2) ve Baal (II. Krallar, 10/19) kâhinleri için de kullanılmaktadır. İbrânice kohenin Arapça'daki kâhinle alâkası vardır. Fakat çeşitli sebepler kâhinin diğer görevlerini ön plana çıkarmış, böylece Arapça'da bu kavram "gelecekte haber veren" mânâsında kullanılmıştır.

Kehanet vahiyden, falcılıktan, bilimsel ve istatistik öngöründen farklıdır. Falcılığın konusu daha sınırlı, amacı daha belirgindir. Kehanet ise falcılıktan kapsam

lıdır ve falda olduğu gibi çeşitli araçlar kullanmanın yanında hiçbir araç kullanmaksızın sadece sezgi gücüne dayanarak yapılabilmesi yönüyle ondan ayrılmaktadır.

İnsanoğlunun görünmeyen ve bilinmeyen merak etmesi, geçmişteki bilinmezlerden çok geleceğin kendisine neler hazırladığını bilme arzusu onu birtakım şeyler yapmaya sevk etmiş, tarih boyunca bunun için çeşitli yolları denemiştir. İlâhî vahiy ve bilimsel tahminler dışında gelecekte haber vermek ve bilinmeyen anılamak için insanlar, ya bazı yetenekler vasıtasıyla ve birtakım varlıklarla irtibat kurma yoluyla veya bazı eşya ve davranışların yorumlanmasıyla bilgi edinmeyi denemişlerdir. Bu sebeple kehaneti tabii yahut sezgisel ve sunî ya da bazı şeylerden sonuç çıkarıcı olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Tabii kehanet, bazı görünmez varlıklar yardımıyla ya da kişiye özgü bazı yeteneklerle yapılan geleceğe ait tahminde veya yorumda bulunmak şeklinde açıklanabilir. Kâhin çeşitli riyâzet ve meditasyon yollarıyla kendinden geçip trans haline gelmekte, bu esnada gözle görünmeyen varlıklarla irtibat kurup onlardan bilgi aldığını iddia etmektedir. Tabii kehanetin farklı şekilleri arasında bu tür vecd halinde gaipten verilen haberlerle (oracle) rüya tabirleri önemli yer tutmaktadır. Rüya tabiri eski Yunan'da oldukça gelişmişti, "oracle" ise bir kâhinin trans halinde söyledikleridir. Söylenenlerin gerçekte dua edilen ulûhiyyetten geldiğine inanılmaktadır. Bunların bir kısmı anlaşılabilir ifadelerdir ve usta yorumcular gerektirmektedir. Bu kişiler çeşitli dinlerde oldukça etkili uzmanlar sınıfı oluşturmuşlardır. Delfi kehanetleri veya efsanevî Sıbyl'ler'e nisbet edilen sözler bu türdendir.

Sunî veya bazı şeylerden sonuç çıkarıcı kehanetlerin farklı çeşitleri olmakla birlikte bunlar temelde insan, hayvan veya başka canlı varlıkların bazı davranışlarının gözlemlenmesi ve yorumlanmasına ya da cansız maddelerle irtibat kurmaya yahut onları kullanmaya dayanır. Eski Roma'da devlet dininin önemli bir yönünü teşkil eden, kuşların uçuş şekli ve seslerinden anlam çıkarma, Etrüskler'de, Mezopotamya'da ve Roma'da yaygın olan hayvanların iç organlarının veya ateşe atılan çeşitli nesnelerin aldıkları şekillerin yorumuyla yapılan kehanetler bunlardandır (bk. FAL). İbrânîler, ruh çağırma ve ruhlarla konuşmayı da (necromancie) bir

tür kehanet olarak görüyorlardı (I. Samuel, 28/8; İşaya, 8/19).

Kehanet çok eski dönemlerden beri dünyanın her tarafında yaygın olarak bulunuyordu; bugün de her kültür düzeyinde kehanetin çeşitli türleri (astroloji, bil-lûr küre ile fal bakma, el falı, kâğıt falı vb.) belli ölçüde yaşamaktadır. İbrânîler'in temas kurdıkları eski Mısır, Çin, Bâbil ve Kalde'nin putperest kavimlerinde kehanet oldukça yaygındı (Tesniye, 18/9-12; I. Samuel, 6/2; İşaya, 19/3; Hezekiel, 21/26-27; Daniel, 2/2; Resullerin İşleri, 16/16). Kehanetle ilgili çeşitli teknikler Mezopotamya menşeli olup Akkadlar döneminde yayılmıştır. Hititler'de de gerek tanrıların isteklerini öğrenip onları memnun etmek gerekse savaş kazanmak için çeşitli kehanet türlerine sıkça başvuruluyordu. Eski Yunan'da mantis adı verilen kâhinlerin yanında kehanet tanrısı Apollon'un Delfi'deki tapınağında da kâhinler bulunuyordu. Eski Roma, Çin, Hindistan ve Japonya'da, İslâm öncesi Türkler'de kehanetin birçok türü mevcuttu.

Geleceği keşfetme ve bilinmezi anlamının meşrû yolları kabul edilen peygamberî haber, sâdık rüya, Urim ve Thummim yolu dışında yahudiler çeşitli kehanet türlerini uygulamışlar, bunun için yalancı peygamberlere, ücretle iş yapan kâhinlere ve falcılara başvurmuşlardır. Eski Ahid kehanetle ilgili olarak "terafim" (Tekvîn, 31/19, 30; Hâkimler, 17/5, 18/18-26), "hartummim" (Daniel, 1/20; 2/2, 4, 10), "hakamim", "qesem" (miqşam), ayrıca "nahaş", "keşafim" ve "meonen" gibi tabirler kullanılmaktadır (DB, II/II, 1445-1446).

Kehanet putperestlikle çok yakından bağlantılı olduğu için Yahudilik'te yasaklanmış, kâhinlerin öldürülmeleri emredilmiştir (Levililer, 19/26, 31; 20/6, 27; Tesniye, 18/9-12). Kehanette bulunan İsraili de öldürülecektir. Şeriata göre kâhin sahtekârdır ve ona uyan büyük günah işlemiştir. Peygamber Yeremya sahte peygamberler, falcılar, düşçüler, münecimler ve afsuncuların dinlenmemesi gerektiğini vurgulamaktadır (Yeremya, 27/9). Peygamberler sadece halk nezdinde değil Yahuda ve İsrail kral saraylarında da kehanete karşı mücadele etmişlerdir. Kitâb-ı Mukaddes sonrası Yahudiliğinde de kehanete iyi gözle bakılmamış, ancak kabalistik ve halk Yahudiliğinde kehanetin bazı türleri kullanılmıştır. Hristiyanlık'ta da kehanet tasvip edilmemiştir. Gerek Yeni Ahid'de gerekse Yeni Ahid sonrası dönemde kilise kehanete karşı savaş açmış,